

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

SKRIFTER

UTGIFNA AF SÄLLSKAPET

SVENSKA FOLKSKOLANS VÄNNER

Adertonde häftet.

Pris: 40 penni.

Direktionen för sällskapet „Svenska Folkskolans Vänner“:

Värkställande direktör: Folkskoleinspektör V. Öhberg,
adr.: H:fors, Annegatan 5.

Ledamöter: Professor M. G. Schybergson, Pastor K. T.
Broberg, Ingeniör C. Carstens och Professor I. Heikel.

Suppleanter: Rådman A. Nyberg och Pastor F. L. Bengt-
sdorff.

Sekreterare: Filos. Lic. P. Nordmann, adr.: H:fors, Skil-
naden 15.

Kassör: Ingeniör Fredr. Rosberg, adr.: Rödbärgsgatan 2.

Tillsalu.

Valda sånger och visor

utgifna af „Svenska Folkskolans Vänner“, Första samlingen
I—VIII à 5 penni per häfte. Återförsäljare erhålla 40 %
rabatt. — Rekvisitioner insändas till kassören Ingeniör Fredr.
Rosberg, Helsingfors, Rödbärgsgatan 2.

Läsebok för Folkskolans två lägre årsafdelningar

af V. Ö. Andra upplagan. Pris: 1 mk 55 p:n.

Behofvet af en läsebok för de folkskolor, där professor
A. Freudenthals svenska rättskrifningslära följes, har framkallat
detta försök.

Skrifter utgifna af Föreningen „Svenska Folkskolans Vänner“. Häft. 18.

Gånge-Rolf:

(K. E. Wichman).

Hvad den gamle skolmästaren berättade.

Ryssarne i Pärnå 1713.

Skildring från Stora ofredens dagar

af

P. Nordmann.

HELSINGFORS

TIDNINGS- & TRYCKERI-AKTIEBOLAGETS TRYCKERI

1889.

Ryssarne i Pärnä 1713.

En berättelse från Stora ofredens dagar

af

P. Nordmann.

I.

En afton i början af maj 1713 var vädret ovanligt ruskigt. Icke ett spår af vårens lifgifvande värsamhet kunde skönjas, ty regn och snöslask hjälptes åt att begrafva de första späda grässtråna, och sydvästan ruskade om de löflösa träden och dref skummiga vågor upp mot botten af Pärnä-viken. Branten, Kalfholmen och den långa Forsön tjänstgjorde väl som vågbrytare, men längre bort på östra sidan om dem gingo sjöarna obrutna och kommo en mindre julle, som landade vid den bärgiga Gislarböle-stranden att gunga häftigt.

Båtens roddare, en gammal krokryggig fiskare i sliten vadmalsdräkt, drog upp sin farkost på land, tog ut tappen ur båtbottnen för att vattnet fritt skulle kunna rinna ut och förde årarna och styrbladet afsides under en stor sten. Därpå hopsamlade han långsamt litet småfisk från båten och kastade fångsten i en gammal näfverkont. Denna slängde han öfver ena axeln, tog en säck med mjöl öfver den andra och vandrade med långa, betänksamma steg uppför strandbranten.

Vid skogsbrynet, där tallarna stodo som glesast, låg en liten stuga. Ingen skulle i skumrasket hafva märkt den gråa, oansenliga byggnaden, om ej ett upplyst fönster hade skvallrat om en flammande brasa.

Gamle Hans stampade snösörjan af sina stöflar, öppnade dörren och steg hurtigt öfver tröskeln. Vi följa honom, kära läsare, om du ej har något däremot, och beträda stugan, hvars inre genast vittnar om, att en annan hand än en gubbes håller det i skick. — Guds fred, sade Hans och rakte konten åt den unga kvinnan, som stod vid spisel.

— Konten kännes lätt, men nog bli vi mätt', blef hennes raska gensvar.

— Fångsten är ingenting att skryta med.

— Åh „bättre små fiskar och få som toma diskar“.

— Guffar fick ju också mjöl, ser jag.

— Du har godt mod, Mili, yttrade gubben, i det han tog plats och stödde hufvudet mot handen — och icke håller jag fruktar att vi komma att svälta, så länge den här gamla armen orkar lyfta en åre och vitja ett nät, men det blir alt kusligare i landet. För en månad sedan drog grannfolket på Skrifvars bort, och i fredags reste många af Garpgårdsboarna till skogs. Det ha ock de flesta af Torsbyggarena gjort. Liksom vårregnet strömmar ner öfver bärg och backar, så rinner ryssen in i landet.

— Ingen ryse har jag ännu sett. Och bara kung Karl kommer — — —

— Herren vete när kungen kommer! Han ligger borta i Turkiet och låter sitt stackars folk arbeta och slåss för lifvet. Hvarför skall han pina oss och taga bort våra barn? Har han icke tagit min enda son — gubben slog den högra knutna näfven mot bordet — och får jag väl honom åter? Aldrig!

— Men jag tror det säkert, invände flickan sakta och vände sig bort samt strök sig med afvig hand öfver ögonen.

— Ja, Paulus säger: „kärleken fördrager all ting, han tror all ting, han hoppas all ting och — —

— han lider all ting“, ja guffar, så står det i Bibeln. Hvarför vill då du taga bort mitt hopp? — Du

har väl icke sport något nytt ondt om vår Anders, utbrast hon häftigt och grep den gamle om handlofven. Såg du till Ollas-far?

— Ja, men icke har han fått höra något från sin brorson, han, som är ut i tjänst för rusthållet. Och hvem skulle tänka på bönder och fiskare och sända dem ett ljufligt budskap? — Hela trakten börjar blifva öde. Ena kapellanen, Veckman, är nog vid det här laget väl behållen i Stockholm. Skulle icke den andra och prosten Serlackius hafva stannat och kvarhållit en del af kyrkbyboarna, så vore människorna i Pärnä icke stort flere än fiskarna i min kont. Omkring oss på två-fjärdings väg finnes det knapt tio hushåll, och hurudana hushåll — gubbar, gummor och små barn!

Sätt dig, kära Mili, så skall jag förtälja, hvad Ollas far sade mig.

— Genast, guffar, jag skall först hålla vatten i grytan, du behöfver nog litet varm mat efter färden i ett så fult väder, som tredje maj bestått oss.

Flickan utförde hastigt sin afsikt, stack ett par vedträn under grytan och tog sedan plats på bänken vid gubbens sida.

Med allvarsam min tog denne till ordet:

— Ollas far sade, att han på stora landsvägen mött flere lass med flyktingar. De drogo alla med stor hast till Borgå, för att därifrån, liksom alla de andra förut bortflydda, fortsätta färden till Åbo, Åland och om möjligt Sverige. De voro mycket uppskrämda, ty de berättade, att ryssarna öfver Kymmene-älf infallit i Pyttis och Strömfors och innan kort vore att förvänta till våra näjder. General Lybecker med finska hären låge i Mäntsälä eller Orimattila och vågade ej rycka framåt till anfall. Ja, alltid har jag sagt, att han är en stakkare; tacka vet jag Nieroht! Han var hård som järn, och det var just järn, som behöfdes här. Men det värsta af allt var ändå, att några ytterskärbor, som hämtade salt från kyrkbyn, berättade — nå, blif inte så fasligt

rädd, flicka, — att en stor rysk flotta tyktes ämna sig uppför vår vik.

— Herre Gud, om de komma ända hit, utbrast Mili och trykte sig till gubbens sida.

— Ja, det kan alt hända.

— Låt oss fly upp till skogsbyarna, medan det är tid! Guffar, jag är så förfärligt rädd.

— Nå ännu är det ingen fara, men det gäller att ha ögonen upp. Vore det ljust, skulle de ryska fartygen med den här vinden kunna sträcka upp mot vår strand. — Men jag förstår icke, hvad de skulle ha här att göra.

Han stödde hufvudet mot armen och stampade långsamt med ena foten. — Jag tror, att de stanna utanför kyrkby-stranden, eller — tänk, om de ämna sig upp till Forsby, för att därifrån smyga sig öfver Borgå. Kanske de tända eld på den staden, liksom de våra i sista veckan stucko eld på Helsingfors.

— Hvarför gjorde de så?

— Det förstår inte en fiskargubbe, men kyrkväk-taren sade, att vår landshöfding, Creutzen, borgmästaren och general Armfelt hade tykt, att det, som man inte kan försvara, må man hällre bränna, än att det skall falla i fiendens händer.

— Och det stackars folket?

— De hade, förstås, först fått bärga hvad de kun-nat och sedan gripa till vandringsstafven.

— Den har mången fått ta i.

— Ja. På Segersby är det också tomt hus — det glömde jag berätta — och öfverste Muhl, Tervikherrn, lär icke alls våga sig hemåt.

— Huru skall alt detta sluta?

Gubben svarade ej, och den oroliga flickan kastade hårflätorna bakåt samt steg upp och började häftigt vandra af och till. Vattnet, som redan ett skof småputtrat i grytan, höll åter på att svalna, ty ingen skötte

om elden. De båda personerna i stugan fäste sig ej därvid, upptagna som de voro af sina dystra tankar.

— Mörkt är det ute, och mörkt är det inne, utbrast Hans och reste sig. Jag tror vår Herres sol ej mer vill lysa öfver vår syndiga jord. Tänd en sticka, Mili, och ge mig fisk och bröd. Låt kokningen vara till i morgon; matlusten är icke stor nu.

Mili strök ett par hårtestar ur pannan och skyndade att efterkomma guffars önskan. Men hon stannade skygt, då hon stod i beråd att nedlägga ett hålbröd och träskålen med saltad strömming på bordet, ty några brådskande steg hördes utanför fönstret och på trappan, och i detsamma ryktes dörren häftigt upp.

Äfven Hans förde handen upp öfver ögat och blickade förvånad mot den inkommande.

— God kväll, Gislarböle-Hans, och god afton vakert, Mili, yttrade en gosse på 16 år, som syntes i dörröppningen och slog sin våta mössa mot väggen, så det stänkte kring stugan. — Det är inte främmand' väder nu, guffar, utan väder för hundar och skojare, tillade gossen och torkade sig med rockärmen öfver ansiktet.

— Hvad gör då *du* ute, Janne, som är en hederlig människa?

— Prästen, herr Jobst, skickar mig hit. Han ber att Ni, guffar, genast följer med mig. Vi ska på begrafning, ha, ha!

— Hvad pratar du, midt i natten? inföll Mili.

Utan att akta på flickans nyfikenhet, hade gossen gått fram till Hans och dragit honom med sig till ett hörn af stugan. Där stodo de och samtalande helt lågt.

Mili hade så gärna som hon lefvat velat veta, hvad de sade, men huru hon än ansträngde sin hörsel, kunde hon ej uppfånga annat, än att gubben då och då halfhögt yttrade *jaså, jaså*. — Och det blef hon icke mycket slug på.

Samspråket varade ej länge. Hans gick bort till ugnsknuten, drog fram sina långskaftade stöflor samt

klädde dem skyndsamt på sig. Sedan bytte han rock och trykte djupt ned i nacken den brunglänsande, gamla „sydvästen“.

Janne såg triumferande ut och retade än mer Milis nyfikenhet. Denna försökte hon dock dölja och sysslade likgiltig med bränderna i spiseln.

— Adjö, Mili, sade Hans och räckte flickan handen. Se nu om hus och hem. Lägg brädsån för farstudörren och släpp ingen obekant in; men den här tiden på dygnet kommer säkert ingen hitåt. Klockan är nu 10, och på morgonsidan hoppas jag att vara tillbaka.

— Men vänta, guffar, om ryssen — — —
— För honom behöfver du inte oroa dig, inte kan han väl håller segla fram i stickmörkret, och för resten tror jag icke, att han ärnar sig så långt upp. Du kan ju emellertid plocka ihop våra småsaker och bättre kläder och binda dem tillhopa till två knyten, så ha vi dem redo, om det skulle gälla att hastigt ge sig i väg till skogs.

— Hvart går guffar? Om någon kommer hit, så har jag ju ingenting att svara. Och Mili såg smått villrådig, men ännu mer nyfiken ut.

Hans skrattade smått och sade:

— Du ser på min uppsyn, att det inte är till något farligt eller sorgligt värk, men till en begrafning, som socknen ställer till, är det ändå vi bege oss. Farväl nu, flickan min!

— Farväl Mili, yttrade gossen, i det han gaf den tilltalade ett kraftigt handslag, var inte ledsen, för att jag kallat bort guffar; det skedde på prästens befallning. Gärna skulle jag blifva här, om du är rädd, men nej det passar icke — farväl!

Gubben och gossen vandrade af med raska steg, men de hade ej hunnit till grinden vid åkern, förrän Milis röst häjdade dem. Hon kom springande med ett halft bröd och en bit ost i handen.

— Se här, guffar, du glömde alldeles vägkosten!

Vägen blir lång med tom mage. Men om det är till en fin begrafning Ni går, får Ni kanske mycket fin traktering.

— Inte så mycket som får rum på tumnageln en gång, svarade Janne skrattande.

Afskedshälsningen förnyades, och så skildes man åt. Mili stängde till stugudörren. Sen förtärde hon sin enkla aftonvard och läste vid pärtblossets sken ett stycke ur Bibeln. Det kändes just som tryggare i ensamheten, då hon gjort det hon viste, att guffar ville hon skulle göra. Till sist makade hon samman bränderna och kolen i spiseln och steg upp på sin bädd. Där somnade hon trygt, såsom den gör, hvilken har en frisk kropp och ett rent samvete.

Ute hven vinden kring knutarna och ruskade om träden, från hvilka tunga regndroppar i skurar föllo ned öfver Hans och Janne, då dessa med raska steg vandrade fram genom skogen. Stigen, som i nordostlig riktning ledde upp till stora landsvägen mellan Pärnå och Borgå, var så smal, att de båda vandrarne ej kunde gå i bredd. Icke ett ord yttrades, förrän de efter en dryg timmes marsch något andrutna nådde landsvägen.

De gingo dock icke upp på denna, utan satte sig under en tät, stenomgifven gran därinvid.

— Här kunna vi hvila trygga, tils de komma, yttrade Janne, i det han tacksamt emottog ett stycke af vägkosten. En matbit skall nog smaka bra, tillade han, och bet ett stycke, så att tydliga märken af hans 30 starka tänder syntes å brödkanten. Ett litet stycke ost fick ändå samtidigt rum i munnen.

Gubben Hans drog fram sin slidknif och skar betänksamt osten och brödet i små kantiga tärningar, hvilka parvis förtärdes.

— Hur har du, Janne, gått fri från krigstjänsten, började han samtalet. Nästan alla, som kunna bära ett gevär, äro ju nu ute i fält.

— Min tur har ännu icke kommit, svarade Janne, men den kommer väl. Ifrån Skrifvars äro ju, som guffar vet, den ena drängen i fångenskap hos ryssen, och bror min, Gusta, och den andra tog länsman för ett år sedan och satte dem i tremänningskompaniet. Bara far, som är ofärdig på ena handen, och jag äro alt hvad karafolk heter på hela gården.

— Ja, nog är det uselt bestäldt.

— Har guffar hört, att Gusta, som var hemma under senaste vecka, berättade, att själfva ryska tsaren varit med på flottan, som sista bönsöndagen sköt på Helsingfors.

— Det har jag ingenting hört om.

— Ryssen gick sen i land vid Sandviken, och de våra måste dra sig tillbaka.

— Så tyckas de komma att göra under hela kriget, men hvart har tsaren nu begifvit sig?

— Det vet man icke säkert, men Gusta berättade, att en af båtsmännen från amiral Liljes fartyg hade sagt, att tsaren rest hem till eget land efter mera krigsfolk. — Kanske också jag då måste ut i tjänst, om fienden ökar sina trupper.

— Tacka du Gud, Janne, så länge du får vara hemma; inte är kriget någon barnlek. Soldaterna mista armar och ben, tillade han tankspridd.

Janne hade ingenting att invända, utan strök med ena handen pröfvande öfver knäet. Se det hade han icke kommit att tänka på, att kanske just han skulle komma att vandra armlös eller på träben, men att det var obekvämt och ledsamt, kunde han godt föreställa sig. Och så högg han igen tag i brödbiten. — De tego en stund; sedan sporde gubben:

— Tror du de ännu dröja länge?

— Nej, i rappet borde de vara här. Då herr Jobst skickade mig efter er, drogo de just sitt tunga lass

uppför backen vid Pungpinan.*) Hästen steg visst fot för fot, men som vägen öfver tallåsen hit ej är längre än en fjärding, borde skaran snart synas.

— Huru många voro de?

— Utom prästen åtta, men det behöfdes nog, ty fastän maskinen inte är stor, är den resande tung. Vi bråkade flere timmar för att få ned henne. Gamle klockringaren, den där halftokiga Garpgårds-Simon, stod blott och gret och sade, att nu finge de begrafva honom med, ty han behöfdes icke mer i världen.

— Jaså, sade Hans och lutade hufvudet mot bröstet, jaså — det var på det viset — jaså.

— Janne, som såg, att gubben ville blunda, teg, ehuru han gärna velat prata. Han åt upp ostkanten och tänkte, att den gärna kunnat vara litet större. Sen samlade han ett fång torr mossa under armbågen, lutade ryggen mot granstammen och slöt ögonen.

Regnet hade upphört. Molnen gingo högre än förr, och en och annan klarblå flik mellan rifna skyar tydde på, att vädret skulle „vackra till“. Bort vid skogsbrynet i nordost syntes en ljusning af dagen. Den hälsades gladt af några små bevingade sångare, hvilka skyndade till sina värf. För öfrigt var det tyst i skogen.

Så förgick en lång stund. Med ens sprutto Hans och gossen vid hans sida till. Steg hördes, och ett par slädmedar gnisslade stygt mot landsvägssanden. De länge väntade voro sålunda i antåg. Gubben steg upp, skakade på sig och vandrade dem till mötes.

— Hölasset är tungt, sade han och hälsade vördnadsfullt på prästen.

— Och än tyngre är färden, käre Hans, genmålde

*) Ett stycke väster om Pärnå kyrka går vägen uppför en brant backe, vid hvars fot forkarlarna plögade låta sina hästar pusta ut, under det att de själfva styrkte sig i en närbelägen krog. Dess starka, våta varor ansatte naturligtvis innehållet i böndernas penningpungar och däraf fick krogen namnet „Pungpinan“.

denne. Det var väl att du kom, ty ingen af mitt folk känner så väl till Röjsö-mosse som du. Ser du, vi hafva gömt klockan i höet för att inga obehöriga personer skola kunna ana, hvad det är som vi forsla så här midt i natten. Ja, ja, tiden är så ond, att sanningens tjänare nödgas fara fram med lögn och list. Nu får du taga ledningen af tåget och bestämma, när och hvar vi skola vika af från vägen och söka oss fram till mossen. Välj sedan en säker plats för vår skatt. Herren ger väl åter en gång bättre tider, då klockans malmtunga fri som förr får kalla Hans församling samman!

Gubben lyfte på „sydvästen“ och sällade sig till de öfriga.

Skaran såg ganska besynnerlig ut. Kapellänen Justinus Totilius, herr Jobst kallad, gick sist i leden med långsamma steg. Han bar en vid svart kappa, under hvars veck då och då beslagen på ett par pistoler blänkte fram. Höga ryttarstöflar och en grå, slokig hatt skyddade fötter och hufvud. Framför honom gingo sida vid sida tre äldre bönder; kyrkvaktaren från Bajars intog mellersta platsen. Med honom inlät sig Hans i samspråk om senaste krigshändelser. Körsvennen var en tråskodd, linhårig pojke, som oaktadt upprepade varningar gång på gång ropade åt sin häst och klat. schade med tömmarna. För hvart tag sanden bet sig fast vid medarna, så att lasset ej kom ur stället, satte ett par hurtiga ynglingar tvänne spakar af trä under och skuffade det framåt. Deras häftighet väckte stor förtrytelse hos en trasigt klädd gubbe med små skelande ögon under tofvig lugg och fårskinsmössa. Han gick invid lasset och lät sin högra hand varsamt hvila på höskrindans skalm. Med honom, „Garpgårdstoken“, talade ingen, ty han gaf så sällan „viskliga“ svar.

Efter en kvart timmes fortsatt färd tog Hans tömmarna och körde lasset in mot skogsbrynet på ett ställe, där intet dike fans. Snart måste alla armar tagas i

anspråk för att hjälpa hästen framåt. Stenar och stökar röddes så godt sig göra lät ur vägen, och ett och annat ungt träd bröts af eller nedhöggs. Man arbetade, så svetten rann. Så nådde man en sträcka jämn ängsmark, och öfver det våta gräset gled skindan lätt fram. Ängen öfvergick emellertid snart i tufvig mosse och där gälde det åter att passa på, att lasset ej skulle få stjälpas, samt välja sådana ställen, där hästen utan att sjunka för djupt ner kunde komma fram. Hans hade redan ett par gånger föreslagit, att de skulle stanna, men dock kört vidare, ty kapellanen ansåg, att stället låg för nära landsvägen.

Solen hade redan höjt sig öfver trätopparna, då man ändtligen beslöt sig för att stanna. Prästen satte sig på en hög stubbe och torkade svetten ur pannan. Sedan man rastat en stund, framtogs ur höet en järnstång och tvänne spadar, hvarmed de tre raskaste af skaran ganska snabt uppkastade en tre alnar djup grop. Denna bekläddes invändigt med trägrenar, mossa och hö. Sedan drogs lasset invid gropens kant, och Pärnå kyrkas mindre klocka aftäcktes.

Alla man utom Simon grepo i, och med en skräll föll klockan i sin graf.

— Ja, där ligger du nu, yttrade prästen; få se, hvilka af oss, som få vara med, då du åter tages upp. Jag behöfver icke uppmana er, kära vänner, att tåga med det vi här gjort. Vårt lands kyrkor hafva redan lidit så många förluster, att vi ej hafva råd att förlora mera. Denna skatt skall åtminstone vår fiende, den omilde ryssen, ej kunna rövva bort, lika så litet som de tre ljuskronorna, som vi för en månad sedan gömde där längre bort i mossen. Se så, täck nu igen grafven, så att intet spår af vårt förehafvande synes.

Hans tog famnen full med hö för att kasta i gropen, men skuffades undan af Simon, som trotsigt utbrast:

— Det är *min* och vår Herres klocka; ingen annan

än jag får jordfästa henne. Hon är min brud, och i 34 år har hon varit mig trogen. Hon fryser ihjäl, om man nedläggga henne utan svepning. Sjung likpsalmen, klockare, sjung, och pastorn må läsa bönerna. Jag skall ringa bim—bom—kom, bim—bom—kom!

Kapellanen och kyrkvaktaren försökte med goda ord och halft våld förmå Simon att ge rum, men denne svängde utmanande sina armar, beredd att försvara sig.

Under det man rådslog om, hvad man borde taga sig till, steg Hans fram och sade:

— Jag tycker, att Garpgårds-Simon själf borde svepa sin brud och läsa öfver henne, vi andra, vi skola bara täcka till grafven.

Den tilltalade såg upp; det blixtrade till i hans halfslutna grå ögon; i ett nu hade han slitit af sig sin gamla rock och lagt sig på kanten af gropen. Det var helt rörande att åse, huru gubben med ängslig omvårdnad svepte sin rock kring den ännu synliga öfre delen af klockan. Han jämkade och bäddade om den kalla malmen, som den varit ett litet barn.

— Nu hvilar hon varmt, sade gubben belåtet och reste sig. Sedan knäpte han händerna samman och mumlade „Af jord est du kommen, af jord est du kommen“, under det att de andra satte trästammar öfver gropens mynning och täkte denna med mossor och stenar.

När allt var färdigt, tog prästen till ordet:

— Haf tack, go vänner, för den tjänst ni visat vår kära kyrka! Och han fortsatte tveksamt: I den kommer under en tid framåt endast prosten att då och då predika; jag måste lämna er för att bortföra återstoden af kyrkans silfver. Men dessutom har vår regering genom biskop Gezelius gifvit landets präster rätt att på någon tid lämna sina församlingar, och eftersom fienden hvilken timme som helst kan öfverraska våra hem, måste jag för de minas säkerhet fly undan. Ni förstår mig kanske, mina kära vänner.

— Ja, herr pastor, vi förstå Er, yttrade Hans med

en skarp betoning. Vi önska Eder den frid, som vi snart själfva skola sakna. — Låt oss nu vandra hvar och en till sitt och bida morgondagen. Bedja måste vi, men törhända äfven vaka! —

Återtåget till landsvägen skedde ganska hastigt. Endast motvilligt hade Simon följt med. Hans hade dock lyckats öfvertala honom, under förevändning att han borde skaffa blommor till sin kärestas graf. Med en nick på hufvudet hade klockringaren gifvit tillkänna sitt bifall. Nu vandrade denne med slapt nedhängande armar och slö uppsyn, utan att akta på morgonkylan och vinden, som svängde på flikarna af hans trasiga skjorta och väst.

Vid landsvägskanten spände kyrkväktaren från sin häst, och pastorn klef upp på dess rygg. De hade i tysthet kommit öfverens om, att denne skulle få rida till kyrkbyn för att snabbare hinna hemmet och sedan bort från Finland.*) Höhäcken skulle vid lämpligt tillfälle längre fram afhämtas från skogsbrynet. Utan många ord skildes Totilius från sällskapet; ett handslag gafs åt hvar och en utom åt Simon, och sedan red kapellanen i raskt traf mot kyrkbyn.

De öfriga fortsatte samspråkande vandringen hemåt. De hade dock icke hunnit många steg, förrän en ryttare på en flåsande häst trafvade dem förbi. Ryttaren, en beväpnad herrgårdstjänare, hann blott i förbifarten tillropa dem:

— Ryska flottan har i natt seglat uppför viken och passerade ett-tiden Segersby-Branten! Se upp godt folk, om ni bor vid stränderna, ty röfvere — —

*) Under flere år uppehöll sig Totilius i landsflykten. I Uppsala ärkestifts bibliotek förvaras en handskrifven förteckning från 1719 på flyktingar från Finland och däri heter det: „Uti annexet Hasela uppehåller sig Comministern ifrån Pärnä i Nyland Hrr Justinus Totilius med en sjuklig hustru och 4 stycken döttrar uti ett slätt och fattigt tillstånd“. År 1722 torde Totilius hafva återkommit till Pärnä.

Resten af hans ord kunde de förvånade bönderna ej uppfatta. Men det de hört var nog för att påskynda deras steg. Inom några minuter hade Hans och Janne nått den punkt, där de för ett par timmar sedan hvilat sig, och här veko de åter af till höger. Hans hade dess för innan bedt Garpgårds Simon följa med för att få sig en gammal rock från Gislarböle.

Nu bar det af för de tre i språngmarsch. Hans skyndade förut, och de tvänne andra följde snabt efter. Icke ett ord sades. Den gamle fiskaren hade blott en tanke, och den bevingade hans steg: Hade fienden nått hans stuga och hans Mili?

II.

Inom kortare tid än en timme hade Hans och hans följeslagare tillryggalagt vägen till Gislarböle-stranden. De stannade vid skogsbrynet och dolde sig bak några grofva furor, ty till sin förvåning och fasa såg fiskaren invid Stackholmen en mängd mindre farkoster, å hvilka liffig värksamhet rådde, och längre bort vid Branten lågo förankrade flere stora fartyg, från hvilkas stortoppar granna ryska flaggor svajade i solskenet. Hans onda aning hade således besannat sig. Fienderna voro anlända och hade redan hunnit taga båda de öfvergifna byggnaderna på rusthållet och hans egen stuga i besittning; därom vittnade de öfver gårdsplanen kommande och gående krigarena.

I ett nu hade han fattat sitt beslut. Janne skikkades bort till sitt hem, och tillsammans med Simon smög Hans sig fram till bakväggen af sin fiskbod, där han hade ett par spadar. Själf tog han en hacka på axeln och rakte åt klockringaren en spade, samt gaf denne ett tecken att följa sig. Därpå styrde de kosan med lugna steg emot stugan.

De hade dock icke hunnit många alnar, innan de häjdades af ett par ryska soldater, hvilka med rop och

korslagda gevär nödgade dem att stanna. En officer, som i detsamma kom ut på trappan, tillropade soldaterna några ord och skyndade bort. Några ögonblick senare återvände han och vinkade åt soldaterna att föra fram fångarne. De infördes i stora stugan, där en mängd brokigt klädde krigare funnos samlade. En äldre reslig man i hvit rock tyktes vara högste befälhafvare, att döma af den vördnad, hvarmed han bemöttes af alla de närvarande. Han tillkallade med ett ord en medelålders, mager skrivvare och gaf honom en befallning.

Denne riktade då på bruten svenska till Simon frågan, hvem han vore och hvarifrån han kom. Den tilltalade log fånigt och skakade på hufvudet. Då tolken i häftig ton upprepade sin fråga, gick Hans fram och yttrade, visande på den andres hufvud: „småfånig“.

Någon längre förklaring behöfdes ej håller, ty Simons stirrande ögon och slöa drag vittnade noggsamt om hans klena förstånd. Generalen, grefve Apraxin, gaf ett tecken med handen, och klockringaren fördes åter ut på gårdsplanen. Nu togs Hans i förhör. Han svarade lugnt och frimodigt på alla frågor, som ställdes till honom. De första gälde hans person och värksamhet och de senare traktens beskaffenhet, afstånden till kyrkan och städerna m. m. Sedan gafs honom befallningen, att han icke skulle få lämna stranden, men inom synhåll från denna finge han fritt såsom förut fiska. När förhöret slutat, dröjde Hans ett ögonblick och frågade bäfvande.

— Hvar finnes flickan, min guddotter, som jag lämnade trygg i min egen stuga? Lefver hon?

Tolken öfversatte hans ord för generalen som leende svarade:

— Säg du gubben, att vi föra krig hvarken mot honom eller hans guddotter. Han må själf taga reda på henne, förmodligen finnes hon någonstädes där ute.

Dessa ord väckte hos Hans den lifligaste glädje, och han bugade sig djupt ett par gånger.

Därpå vände han sig om för att gå, men häjdades af tolkens ord:

— Generalen frågar, hvarför icke du som alla andra på denna trakt flytt undan för de „förskräckliga ryssarne?“

— Herre, svarade fiskaren godmodigt, den som ingenting äger, har ingenting att förlora, och förresten trodde jag ej, att ryssarne skulle hitta hit så snart.

— De hafva dock hittat och ärna dröja rätt länge här, tillade tolken. Nu kan du gå, gubbe, amiralen säger sig vara nöjd med dig.

Helt förvånad öfver det han sett och hört, steg Hans åter ut på gården, och hans förvåning ökades, då han såg vakten aflägsna sig och lämna honom ensam. Han hade redan hunnit tänka både på fängelse, rep och galge, och nu var han ju åter fri och ledig.

Han gick hastigt förbi Simon, hvilken lagt sig raklång på en bärgsklack och tydligen beredde sig att sofva, samt skyndade upp till stugan. Genom fönstret såg han, att den var utrymd och att nya, fina, främmande föremål blifvit inburna. Han gick därför till sin lilla badstuga och ganska riktigt fann han där sin Mili, som storsnyftande satt hopkrupen under lafbänken. Återseendet skedde under den lifligaste glädje å ömse sidor, och med tårar i ögonen berättade flickan, huru förfärligt skrämmd hon blifvit föregående natt, då en skara vilda krigare brutit upp dörren och släpat henne ut. Hon hade trott, att hennes sista stund var kommen, men af en officer räddats och fått vandra till badstugan. Hvad han därvid yttrat, hade hon ej begripit, men att hon ej skulle få lämna sin tillflyktsort, hade hon tydligen förstått af hans åtbörder. Hon slutade sin berättelse med orden:

— Här skulle jag hafva suttit, till dess jag svultit ihjäl, ty ut skulle jag aldrig vågat gå!

Guffar tröstade emellertid henne och förtäljde, huru väl hans möte med befälhafvaren aflupit. Med möda var det dock, som han förmådde henne att lämna sitt gömställe och taga ihop med nätknytning på en pall utanför badstugan. Han beräknade, att denna sysselsättning skulle under de närmaste timmarna för henne vara den lämpligaste, ty därunder skulle den uppskrämda flickan småningom hinna vänja sig vid de ovanliga gästernas åsyn och närhet. Själf ville han litet reda sina tankar.

— Låt oss nu, kära barn, finna oss i vårt öde. Kungen kan icke skydda oss, men det kan Gud!

De stego ut, och i brist på annat arbete för ögonblicket började Hans tälja på ett halffärdigt yxskaft, som han haft i förvar i sitt lilla redskapsskjul. Ingen störde de båda i deras förehafvande, endast en och annan soldat, som gick förbi, kastade en leende blick på den unga rödbrusiga flickan, hvilken arbetade för brinnkära lifvet och icke vågade se upp från sitt garn och sin knytnål. Och dagen gick lyckligt till ända, och många andra med den.

Hans och Simon sysslade med sitt fiske och fingo hvarje dag af sin fångst afstå de största fiskarna, hvilka enligt tolkens uppgift hamnade på generalens bord. I utbyte erhöilo de bröd och thé, af hvilka varor den första kom dem väl till pass, då i det lilla hushållet i badstugan ej fans stort annat än saltad strömming och rofvor.

Milis blyghet hade småningom försvunnit; hon hade lärt sig några ryska ord och djärfdes stundom med ett gladt skratt besvara de slängkyssar, hvilka artiga soldater sände henne. Krigarne, som uppehölle sig på stället, voro dock ej många, ty där funnos endast generalens och ett par andra officerares uppvaktning. De flesta — och de kunde räknas i tusental — myllrade på ön bortom Rödbod-sundet. Där försiggick ett rastlöst

arbete dag och natt. Flere byggnader hade flyttats dit-
öfver från vikens bägge stränder.

Af nyfikenhet hade Hans en dag på hemfärden
från vitjandet af fiskbragderna styrt sin ekstock tätt
utmed ön, men skyndsamt åter rott utåt, då ett häftigt
rop och ett gevär riktats emot honom. Så mycket hade
han dock genom öppningarna i strandbatterierna iakt-
tagit, att innanför dessa utbredde sig långa rader af
tält, och framför dem reste sig ett par stora ugnar af
tegelsten, hvilka användes vid gräddandet af ryssarnes
limpor.

Det såg nästan så ut, som om fienden ämnade dröja
månadtal på platsen, och gamle Hans tänkte, retad af
bössmyningen, som nyss riktats mot honom: stode det
i min förmåga, skulle jag nog hjälpa de bestarna här-
ifrån!

Och denna tanke ville icke så lätt ge vika. Gub-
ben, som de första veckorna efter ryssarnes ankomst
till trakten med likgiltighet funnit sig i sitt öde och ej
bekymrat sig om, hvad morgondagen skulle föra med
sig, fann det numera vara tråkigt, att icke veta något
om, hvad de andra sockneboarna hade för sig och huru
det gick för hans landsmän i kriget.

Och med beslutet, att vid första lägliga tillfälle
skaffa sig besked häri, somnade han om kvällen på sin
slitna fårskinnsfäll i badstugan.

III.

Dagen därpå klef gubben Hans upp på sitt bad-
stugutak för att med näfver och några ribbor reparera
det. Sysselsatt därmed tvangs han helt plötsligt att se
upp, i det han oförmodadt hörde en glad röst ropa sitt
namn. Det var Janne, hvilken oförmärkt kilat sig förbi
skildtvakterna, utan att dessa märkt honom. Helt be-
låten klef Hans ned och förde gossen in i sin bostad

för att där ostörd få samtala med honom. Mili var förtillfället vid stranden, där hon rensade fisk, och Simon satt och grubblade uppe på en vedtraf.

— Men, kära gosse, så du ser ut! Har nöden nu blifvit så stor hos er?

— Åh därmed är det icke så farligt. Ser ni, guffar, jag räknade ut, att om jag toge mina mest trasiga och värst urväxta kläder på mig skulle ryssarna hålla mig för yngre än jag värkligen är och lättare släppa mig fram. Vaktposten uppe vid stora landsvägen skratade, när han såg mig; åt en annan närmare hitåt gaf jag en half ost och, pekande på den här hela i knytet, sade jag: general, general! Då tyktes han förstå, att jag ämnade föra den här till generalen, och sålunda kom jag lyckligt fram. Men huru mår ni här, och hvar är Mili? Jag har haft så ledsamt efter er.

— På flickan går det ingen nöd. Soldaterna tyckas hafva fått en sträng befallning att ej träda henne för när.

— Det var roligt. Jag kunde ej ge mig till tåls att längre vänta på bud från er, och så viste vi ju alt sedan „begravningsdagen“ icke om ni mer lefde.

— Tack, kära gosse, för att du tänkte på oss. Som du ser, så hafva vi här fullt upp med ryssar. På ölandet — Ryssholmen kallar jag den nu — och stränderna invid hafva ungefär 10 eller 12 tusen man lägrat sig och, enligt hvad jag uppsnappat, vänta de snart hästfolk från Ryssland. Sen ge de sig förmodligen af västerut. Men berätta för all del, hvad det höres för nytt ute i världen. Här har jag ju lefvat som i en säck med band om mynningen.

— Mycket har icke häller jag att förtälja, men kyrkvaktaren, som varit rest till Borgå, berättade, att general Lybecker skulle hafva stannat i Liljendal eller Lappträsk. Han har icke vågat göra ett anfall på lägrat här, emedan ryska styrkan säges vara mellan 20 och

30 tusen man, och han har blott hälften så många under sitt befäl.

— Ja ja, han är rädd, förstås. — Tänk om vi härifrån kunde sända ett bud och låta honom veta, huru affärerna stå!

— Det borde vi göra, inföll Janne ifrigt, men hvem skall kunna utföra det?

— Du eller Mili, — eller ännu bättre — ni båda tillsammans. Mig släpper man ej ur stället, och flickan har jag ej hjärta att lämna här. Låt mig fundera en stund.

Gubben satte sig, skrapade sig bak örat och rörde några minuter kroppen vaggande af och an, under det att han sakta hvisslade.

— Nu har jag det, utbrast han, i detsamma Mili steg in och gladt öfverraskad slog sina armar kring Jannes nacke.

Gossen rodnade häftigt och räckte fram osten, inknuten i en brokig duk. Mili tackade och ämnade just bryta af ett stycke, då Hans häjdade henne.

— Osten måste du försaka, kära Mili, fastän du ej på länge ätit något så rart. Kanske den kan förskaffa dig friheten och — seger åt de våra, tillade han sakta.

Hviskande gaf han därpå flere befallningar åt de unga, hvilka de med nickningar på hufvudet lofvade utföra. Sedan tog han Janne vid handen och vandrade raskt till högkvarteret. På gården mötte han tolken, hvilken nu likasom flere gånger förut välvilligt lyssnade till gubbens anföranden. Hans framlämnade Jannes gåfva, den präktige, gula äggosten, och anhöll att hans guddotter kunde på en dag få begifva sig till sina släktingar i kyrkbyn. Tolken framförde hans anhållan och återkom med det besked, att den blifvit beviljad. Utan att förändra en min åhörde gubben detta likasom en bifogad hotelse, att hans eget hufvud vore borgen för att flickan inom 24 timmar skulle hafva återvänt.

Dessa ord fäste sig ej Janne vid, ty hans hela upp-

märksamhet var riktad på de granna uniformer, dem förbivandrande officerare buro.

Hans tackade ödmjukt och såg till sin belåtenhet, huru tolken förnöjd vandrade i väg med osten, icke till generalens kök utan till sitt tält; för gubben var det emellertid likgiltigt i hvems mage den hamnade.

Gubben skyndade åter till badstugan. Där gaf han de båda unga ännu några råd. Mili skulle under inga villkor få återkomma; Hans skulle nog vid tillfälle söka upp henne, var det sista ordet. Så tog han hennes händer i sina och läste med darrande röst „Välsignelsen.“ Allas ögon tårades, och med tunga steg och beklämdt sinne vandrade Mili bort med Janne. En soldat åtföljde dem till sista vaktposten. Knapt hade de lämnat denne ur sikte, förrän de båda unga med glada blickar och hurtigt mod började springa framåt vägen. Känslan af återvunnen frihet tog ut sin rätt och förträngde alla sorgliga tankar. Efter en stund veko de inåt skogen för att på ginvägar, dem Janne kände till, hastigt söka sig fram till det svenska lägret i Lapträsk. —

Hemma på sin bänk satt gubben Hans och funderade. Han var ej rädd för det som komma skulle, men det kändes nu så tomt och ödsligt. Åt Mili hade han sagt, att han efter ett par dagar skulle uppsöka henne på Bajars i kyrkbyn, men det var ord utan mening där bakom. Han hvarken kunde eller ville rymma i väg. Och dessutom lyste det honom att få se, huru de svenska och finska krigarena skulle anfalla det ryska lägret.

Efter att hafva suttit en lång stund ensam, gick han ut för att uppsöka Simon. Hans märkte, att han saknade sällskap. Mili hade sedan sitt sjunde år, då hon miste sina föräldrar, varit gubbens dagliga sällskap, och nu var hon borta, ja, det kändes rätt tungt.

Då Hans kom ut, såg han till sin stora förvåning, att klockringaren, som ingen plägade fästa sig vid, stod omgifven af några officerare och soldater. Tolken syntes äfven midt i skocken, och pratade högljudt med

Simon, som än mumlade en mängd osammanhängande ord än åter skrattade vildt.

— Kom hit, ropade tolken åt Hans. Simon säger: att han vill gå ut i skogen bakom det höga bärget för att vakta sin skatt. Hvad menar han?

— Jag vet icke, svarade gubben helt förbryllad, ty han fruktade, att dären skulle yppa Røjso-mossens hemligheter.

— Kanske du nog vet, bara du tänker efter, ropade tolken och kastade genomborrande blickar på fiskaren.

I sin nöd vände sig denne till Simon med orden:

— Du menar väl skatten i jättegrytan på Jumalbärget?

— Ja, ja skatten, skatten: guld och silfver, klokor och kronor. Kom, kom, ropade Simon och ville skynda i väg.

— Ser du, det kom dock fram, gamle räf, röt tolken och knöt näfven åt Hans. Nu gå vi genast dit.

Alla de närvarande med Simon i spetsen skyndade längs strandvägen till det närbelägna bärget. Endast Hans dröjde kvar på stället med beklämdt hjärta. Han räddes för följderna af sina ord.

Inom några minuter stod Simon vid kanten af jättegrytan och pekade med triumferande min därpå. Ryssarne, som alla voro hemma från slättbygder, hade ej förut sett några s. k. jättegrytor och stannade därför häpna vid Simons sida. De hade nog många gånger med båt farit tätt förbi Jumalbärget, men ej gifvit akt på grytans rand, hvilken från sjösidan endast ett öfvadt öga förmår upptäcka.

Oaktadt tolkens upprepade frågor af Simon om skattens läge, kunde denne ej förmås att afge något redigt svar. Han skrattade blott och pekade på den med vatten fyllda fördjupningen i bärget.

Efter en kort rådplägning mellan officerarne beslöto de att tömma den. Några soldater sändes efter ämbare, rep och spadar, och så begynte arbetet. Ju lägre vat-

tenytan sjönk, dess mera ökades de närvarandes nyfikenhet och oro. Tolken började tala om en rättvis och broderlig fördelning af bytet d. v. s. han, den egentliga upptäckaren, skulle erhålla den största lotten, men på hans ord aktade ingen.

När man nått 4 alnars djup, kunde endast föga vatten upphämtas, och med en lång stör kände man att flere lösa föremål lågo på botten. För att snart undersöka, hvad det var, kastade en officer rocken af sig och lät de andra fira ned sig i djupet.

Ett par ögonblick förgingo under den största spänning. Så hördes en dundrande svordom, och en mindre, rund sten kastades upp. Ett par andra följde omedelbart efter, under det att den harmfulla rösten uppmanade de förbluffade åskådarna att dela det rara bytet,

Mycket våt men ännu mera ond drogs officeren upp och gick fram till Simon, som satt på en tvärbrant afsats af bärget, samt gaf honom en väldig spark, så att han handlöst störtade ned i bråddjupet.

Därefter vände sig den vredgade skattsökaren till tolken och öfveröste honom med ovelt, emedan han så illa uttydt dårens mening och narrat de andra till ett dumt företag. Helt snopna begåfvo sig herrarne i väg, efter det att en af dem befalt soldaterna att fiska upp Simon.

Soldaterna dröjde några minuter, men då ingen Simon syntes vidare till, utan endast några vattenbubblor, korsade de sig andäktigt och smögo sig bort. Gamle klockringaren hade tagit hemligheten om sin kärasta med i djupet.

Då tolken en stund senare mötte Hans, fick denne i sin tur uppbära hårda förebråelser för sitt bedrägeri, och det hjälpte föga, att gubben till sitt försvar påminde om en allmänt gängse sägen, att på jättegrytans botten låge en stor skatt dold.

Tolkens bittra sinnesstämning visade sig kort därpå äfven däri, att en soldat med gevär på axeln framträdde

och följde Hans i hack och häls till kvällens inbrott. Då aflöstes han af en annan, som höll vakt utanför badstugan.

Den natten blef lång som tre. Gång på gång steg Hans försiktigt upp från sin bädd och smög sig till en glugg, hvarifrån han kunde blicka in i skogsbrynet. Han väntade att för hvarje minut få se svenska bajonetter glimma och höra sina landsmäns hurrarop. Ingen syntes. Blott tunga moln stego upp, och mot morgonen bröt ett åskväder ut. Gubben råkade i ångest. Han anade klart sin egen snara ofärd. Men denna gick honom dock icke så djupt till sinnes, som möjligheten att hela hans plan med anfallet skulle misslyckas. Han tyckte sig hafva menat så innerligen väl med fosterlandet.

Dagen därpå var det söndag. Hans, som under hela tiden ryssarne vistats på trakten, ej ansett det löna mödan att raka sig, skrapade nu bort den styfva, grågula skäggstubben och sökte fram sin bättre rock. Sedan tog han plats utanför stugan med Luthers postilla i famnen. Soldaten stod på vakt, och himmelens fåglar sjöngo. Det var den sista gudstjänst gamle Hans firade. —

Mili återkom ej på kvällen; de 24 timmarna hade gått till ända. —

— Två dagar senare nedrefs den åldriga badstugan, och timret användes till bakved. Stugan behöfdes ej mer, sedan dess ägare för alltid flyttat bort. Hvar? Det vet man ej; krigets offer räknas lika så litet som dropparna i regnskuren eller de afmäjade axen i skylen. — — —

Då underrättelsen om ryska härens styrka nått general Lybecker, vågade denne likväl icke anfalla lägret mellan Gislarböle och Tervik. Och lika litet lyckades det för den tappre Armfelt att erhålla tillåtelse, att med en mindre trupp möta det ryska kavalleri, som

kort därpå rykte fram öfver Kymmene-älf. Denna styrka om 8,000 man förenade sig med hufvudhären, och så tog kriget ny fart. Inom ett år var hela Finland eröfradt. — Pärnä kyrkas dyrbarheter gingo under Stora ofreden till största delen förlorade. Kyrksilfret, som blifvit fördt till Malmgård, borttröfvades af ryssarne. De fyra ljuskronorna blefvo aldrig återfunna — Röjsomossen har förstätt att bevara sin hemlighet — endast klockan blef åter uppgräfd och hänger ännu på sin plats i klockstapel. Den stora klockan, som 1710 blifvit sänd till Helsingfors, försvann däremot i obekanta öden. Minnet om den fortlefver dock, likasom folket i Gislarböle än i dag kan för vandraren utvisa stället, hvar ugnarna på Ryssön stodo och berätta, huru hemskt det gick till i landet under „de gamla ryska tiderna.“

SKRIFTER

År 1890
Svenska Ballskans Vänner

1001850920

SKRIFTER

utgifna af Sällskapet

Svenska Folkskolans Vänner

- Första häftet: **James A. Garfield**, president i Nord-Amerikas Förenta stater. Lefnadsteckning, bearbet. efter W. M. Thayer m. fl. Bokhandelspris: 40 *ni*.
- Andra häftet: **Emigrationen**. Tvänne uppsatser i en af dagens brännande frågor. Bokhandelspris: 40 *ni*.
- Tredje häftet: **En byhistorie**. Teckning ur folkklivet af Parus Ater. Inhemskt original. Bokhandelspris: 20 *ni*.
- Fjärde häftet: **Ur Finlands historie**. En blick på Finlands historie. — Per Brahe. — Skärmytslingen på Älgsjö. — Kriget 1808—9. — J. L. Runeberg. Bokhandelspris: 40 *ni*.
- Femte häftet: **Härdt pröfvad**. Skildring ur värligheten af Zakarias Nielsen. Öfvers. från danskan. — **Skuld och försoning**. En berättelse ur folkklivet af Aina. Bokhandelspris: 20 *ni*.
- Sjätte häftet: **Om kopporna och vaksinationen af J. H.** — **Prästens fosterdotter**. Skildring ur det verkliga lifvet af T. A. Thyregod. Öfversättning från danskan. Bokhandelspris: 30 *ni*.
- Sjunde häftet: **Om Runorna**, nordens äldsta skriftecken. Efter Köbke, Liljegren, Geijer m. fl. af A. O. F. Bokhandelspris: 25 *ni*.
- Attonde häftet: **Herodes den Store** af A. Ingerslev. Öfversättning från danskan. Bokhandelspris 25 *ni*.
- Nionde häftet: **Under skilda fanor**. Berättelse från 1788—90-års krig af P. Nordmann. Bokhandelspris 50 *ni*.
- Tionde häftet: **Lotsen och hans hustru**. En historie berättad af Aina. Bokhandelspris 15 *ni*.
- Elfte häftet: **På landsbygden**. Af Parus Ater. Bokh.pris 25 *ni*.
- Tolfte häftet: **Trohet i det ringa**. Berättelse ur folkklivet af Aina. — **En flicka som besökte folkskolan**. Bokhandelspris 30 *ni*.
- Trettonde häftet: **Norge förr och nu**. Efter O. Jensen, G. Storm, J. Dyring m. fl. skildradt af P. Nordmann. Bokhandelspris 40 *ni*.
- Fjortonde häftet: **Sänger belysande Finlands historie**. 45 *ni*.
- Femtonde häftet: **En gammal soldat**. En lefnads saga af Oskar Behm. — **Skildringar från södern**, af K. G. Bokhandelspris 35 *ni*.
- Sextonde häftet: **Jerusalems förstöring**. Af A. Ingerslev. Öfversättning från danskan. Bokhandelspris 25 *ni*.
- Sjuttonde häftet: **Åland, dess natur, folk och minnen** af M. R. Bokhandelspris 65 *ni*.